

Dobrowolne powroty do Ukrainy dzieci uchodźczych pozostających bez opieki rodziców, w tym dzieci pozbawionych opieki i ewakuowanych z placówek opiekuńczych w Ukrainie

Lipiec 2023 r.

1. Zakres

Niniejszy dokument przedstawia stanowisko UNHCR w sprawie dobrowolnych powrotów do Ukrainy dzieci uchodźczych¹ pozostających bez opieki rodziców, w tym dzieci pozbawionych opieki i dzieci ewakuowanych z placówek opiekuńczych w Ukrainie. Określa on środki ochrony, których należy przestrzegać przy udzielaniu pomocy dzieciom uchodźczym, które chcą dobrowolnie powrócić do Ukrainy. Stanowisko opiera się na założeniu, że to kraj azylu ponosi główną odpowiedzialność za ochronę praw dzieci uchodźczych przebywających na jego terytorium.² W kontekście sytuacji panującej w Ukrainie, władze ukraińskie mogą odegrać ważną rolę w ramach szeroko zakrojonego postępowania oceniającego prowadzonego przez właściwe organy w kraju azylu, przekazując informacje na temat sytuacji i usług dostępnych na obszarze docelowym w kraju powrotu oraz ustaleń dotyczących opieki nad każdym dzieckiem.

2. Zalecenie nieodsyłania

W swoim Stanowisku w sprawie powrotów do Ukrainy,³ UNHCR wzywa państwa do zawieszenia przymusowych powrotów obywateli Ukrainy i osób dawniej zwykle przebywających w Ukrainie, ponieważ sytuacja w tym kraju jest niestabilna i może pozostać niepewna jeszcze przez jakiś czas. W związku z tym państwa nie powinny przymusowo odsyłać do Ukrainy dzieci uchodźczych pozostających bez opieki rodziców.

3. Dobrowolna repatriacja dzieci uchodźczych

Powrót jako trwałe rozwiązanie w wyjątkowym kontekście trwającego konfliktu międzynarodowego stwarza ryzyko potencjalnej krzywdy dla dziecka i wymaga zastosowania procedur służących zabezpieczeniu najlepszego interesu jako środka ochrony dla dzieci zagrożonych, w tym dzieci pozostających bez opieki rodziców.⁴ Dobrowolny powrót dzieci uchodźczych pozostających bez opieki rodziców może mieć miejsce jedynie wówczas, gdy:

- 1) dziecko uchodźcze i jego rodzic (rodzice) lub, w stosownych przypadkach, jego opiekun prawny lub nieformalny, wyrażają wolę dobrowolnego powrotu; oraz
- 2) powrót dziecka może zostać przeprowadzony w sposób bezpieczny i godny, z uwzględnieniem szczególnych potrzeb dziecka; oraz

---

¹ Obejmuje to dzieci, które zostały formalnie uznane za uchodźców lub beneficjentów ochrony tymczasowej lub innych form ochrony międzynarodowej, a także inne dzieci, które są obywatelami lub dawniej zwykle przebywały w Ukrainie, znajdujące się poza granicami kraju.

² Konwencja o prawach dziecka, 20 listopada 1989, 1577 UNTS 3, www.refworld.org/docid/3ae6b38f0.html, art. 22.

Konwencja Haska z dnia 19 października 1996 r. o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci, (Konwencja Haska z 1996 r.), www.hcch.net/en/instruments/conventions/fulltext/?cid=70, art. 6.

³ Stanowisko UNHCR w sprawie powrotów do Ukrainy, marzec 2022 r., www.refworld.org/docid/621de9894.html.

⁴ Zob. Wysoki komisarz Narodów Zjednoczonych ds. uchodźców (UNHCR), Wytyczne UNHCR dotyczące procedury najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka: Ocena i ustalanie najlepszego interesu dziecka, maj 2021 r., dokument dostępny na stronie: <https://www.refworld.org/docid/5c18d7254.html> [dostęp: 6 lipca 2023 r.], s.158.

3) właściwe organy władz w kraju azylu ustaliły, że powrót leży w najlepszym interesie dziecka,⁵ biorąc pod uwagę prawa i życzenia dziecka, a także jego rodziców i w stosownych przypadkach opiekunów; sytuację w zakresie bezpieczeństwa na proponowanym obszarze docelowym powrotu; wszelkie szczególne potrzeby dziecka; oraz usługi/wsparcie dostępne dla dziecka na obszarze docelowym.

4. Najlepszy interes dziecka

Każda decyzja dotycząca dziecka pozostającego bez opieki rodziców musi być podejmowana zgodnie z zasadą najlepszego zabezpieczenia interesów, określoną w art. 3 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka⁶ i szczegółowo rozwiniętą w Komentarzu ogólnym nr 14 Komitetu Praw Dziecka ONZ (KPD)⁷, a także w odniesieniu do dzieci z niepełnosprawnością w art. 7 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych⁸ oraz w Komentarzu ogólnym nr 6 Komitetu Praw Osób Niepełnosprawnych⁹. Jak zauważa KPD, koncepcja najlepszego interesu dziecka ma trojaką naturę, a mianowicie jest prawem materialnym, zasadą podstawowej interpretacji prawnej oraz gwarancją procesową¹⁰. Stosując tę koncepcję, należy zwrócić należytą uwagę na rozważenie różnych elementów oceny najlepszego interesu dziecka, a ustalenie najlepszego interesu musi odbywać się z zachowaniem zabezpieczeń proceduralnych określonych w części V Komentarza ogólnego KPD nr 14. Jak wspomniano wcześniej, decyzja ta powinna zostać podjęta przez władze kraju azylu na mocy Konwencji haskiej z 1996 r., która przewiduje, że kraj przyjmujący odpowiada za bezpieczeństwo „dzieci uchodźczych i dzieci, które wskutek rozruchów mających miejsce w ich kraju zostały przemieszczone za granicę”.¹¹

5. Wyważenie poglądów dziecka, rodziców i opiekuna prawnego

Przy ustalaniu, czy powrót dziecka do Ukrainy jest dobrowolny i leży w najlepszym interesie dziecka, mogą wystąpić sytuacje, w których poglądy, prawa i życzenia dziecka, jego rodziców i/lub opiekuna prawnego są rozbieżne. Na przykład, opiekun prawny dziecka może chcieć, aby dziecko wróciło do Ukrainy (i może sam mieć zamiar powrotu do Ukrainy), podczas gdy dziecko może chcieć pozostać w kraju azylu. W takich sytuacjach dziecko powinno mieć prawo do odpowiedniej reprezentacji prawnej, aby można było formalnie ocenić jego najlepszy interes w celu zapewnienia, że jego poglądy, prawa i życzenia będą reprezentowane podczas wszelkich procedur administracyjnych lub sądowych w ramach zabezpieczeń proceduralnych, o których mowa powyżej.¹²

6. Łączenie rodzin

---

⁵ Zob. Komitet Praw Dziecka ONZ, Komentarz ogólny nr. 6 (2005). Traktowanie dzieci pozostających bez opieki i odseparowanych, przebywających poza krajem pochodzenia, 1 września 2005 r., CRC/GC/2005/6, www.refworld.org/docid/42dd174b4.html, Część VII (c).

⁶ Konwencja o prawach dziecka, przypis 2 powyżej, art. 3.1.

⁷ Komitet Praw Dziecka ONZ, Komentarz ogólny nr 14 (2013). Prawo dziecka do zabezpieczenia jego najlepiej pojętego interesu jako sprawy nadrzędnej (artykuł 3, ust. 1), 29 maja 2013 r., CRC/C/GC/14, www.refworld.org/docid/51a84b5e4.html.

⁸ Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych ONZ, Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, 13 grudnia 2006 r., www.ohchr.org/en/instrumentsmechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities, art 7.

⁹ Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych ONZ, Komentarz ogólny nr 6 na temat równości i niedyskryminacji www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no6-equality-and-non-discrimination, ust. 38.

¹⁰ Komitet Praw Dziecka ONZ, Komentarz ogólny nr 14, ust 6.

¹¹ Konwencja Haska z 1996, przypis 2 powyżej, art. 6. Haska Konferencja Prawa Prywatnego Międzynarodowego, Stosowanie Konwencji o ochronie dzieci z 1996 r. w odniesieniu do dzieci pozostających bez opieki i oddzielonych, 2023, <https://assets.hcch.net/docs/96a3875d-fb7c-44dc-99b0-844c39562851.pdf>, ust. 25.

¹² Konwencja o prawach dziecka, przypis 2 powyżej, art. 12; Komitet Praw Dziecka ONZ, Komentarz ogólny nr 14 (2013), przypis 6 powyżej, ust. 96.

Rozważając powrót dzieci uchodźczych pozostających bez opieki rodziców, w tym dzieci ewakuowanych z placówek opiekuńczych, należy priorytetowo traktować prawo do życia rodzinnego i zasadę jedności rodziny, aby umożliwić ponowne połączenie dzieci z rodzicem, rodzeństwem lub innym bliskim członkiem rodziny,¹³ chyba że nie leży to w najlepszym interesie dziecka, jak określono w Wytycznych ONZ dotyczących opieki zastępczej nad dziećmi.¹⁴

7. Opieka zastępcza

W przypadku, gdy połączenie z członkami rodziny nie jest możliwe lub nie leży w najlepszym interesie dziecka, dzieci powinny o ile jest to możliwe być umieszczane w rodzinnej pieczy zastępczej. W odniesieniu do powrotu dzieci pozostających bez opieki rodziców ewakuowanych z placówek opiekuńczych, instytucjonalne rozwiązania w zakresie opieki nie są uważane za leżące w najlepszym interesie dziecka i dlatego powinny być stosowane jedynie w ostateczności i na możliwie najkrótszy czas.

Środki te mają również zastosowanie do dzieci niepełnosprawnych, zgodnie z art. 23 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych dotyczących poszanowania domu i rodziny.¹⁵ Pierwszeństwo rodzinnych form opieki i plan reformy systemu opieki uwzględniono w rządowym Narodowym Planie Odbudowy Ukrainy.¹⁶

8. Rola władz ukraińskich w podejmowaniu świadomych decyzji dotyczących dobrowolnych powrotów

Aby móc podejmować świadome decyzje, władze w kraju azylu mogą potrzebować wsparcia i informacji, które umożliwią im całościową ocenę najlepszego interesu dziecka przy rozpatrywaniu możliwości połączenia i/lub powrotu dziecka uchodźczego pozostającego bez opieki rodziców do Ukrainy. W związku z tym władze w kraju azylu mogą zwrócić się o lub otrzymać wsparcie w zakresie gromadzenia takich informacji, w tym od ukraińskich organów ds. ochrony i opieki nad dziećmi, z zachowaniem właściwych przepisów o ochronie danych osobowych.

Aby ułatwić podejmowanie świadomych decyzji i zapewnienie, że powrót jest dobrowolny, świadomy i leży w najlepszym interesie dziecka, władze ukraińskie mogą udzielić pomocy władzom w krajach azylu celem usprawnienia powyższych procesów, w tym poprzez:

- dostarczanie zindywidualizowanych informacji na temat wcześniejszych ustaleń dotyczących opieki i form opieki dostępnych na Ukrainie;
- dostarczanie aktualnych informacji na temat sytuacji panującej w rejonie pochodzenia dziecka;
- ułatwianie kontaktu, poszukiwanie członków rodziny lub ocenę rodziców, członków rodziny lub poprzednich opiekunów prawnych, za zgodą dziecka i pod warunkiem, że leży to w jego najlepszym interesie;

---

¹³ O ile jest to możliwe i leży w najlepszym interesie dziecka, właściwe organy powinny ułatwiać łączenie rodzin w kraju azylu lub w kraju trzecim.

¹⁴ Zgromadzenie Ogólne, Wytyczne dotyczące opieki zastępczej nad dziećmi, A/RES/64/142, 24 lutego 2010 r., www.refworld.org/docid/4c3acd162.html. Jest to również zgodne z art. 9 i 10 Konwencji o prawach dziecka, która przewiduje prawo do łączenia rodzin dla wszystkich dzieci, w tym tych ubiegających się o ochronę międzynarodową, oraz z częścią VII (b) Komentarza ogólnego nr 6 Komitetu prawa dziecka ONZ.

¹⁵ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, przypis 7 powyżej, art. 23 ust. 3.

¹⁶ <https://www.urc-international.com/urc2022-recovery-plan>

- ocenę i dostarczanie informacji na temat obszarów docelowych powrotu w celu ustalenia, czy występują lub czy istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia fizycznych niebezpieczeństw i/lub zagrożeń środowiskowych; oraz
- potwierdzenie dostępności podstawowych usług na obszarach docelowych (zarządzanie indywidualną opieką, usługi socjalne, edukacja, opieka zdrowotna, usługi rehabilitacyjne, łączenie rodzin itp.), z uwzględnieniem informacji zebranych przez organizacje humanitarne.

W przypadku dzieci ewakuowanych z placówek opiekuńczych, którym nie można natychmiast zapewnić opieki rodzinnej, władze ukraińskie powinny ocenić i rozpoznać sytuację w placówce opiekuńczej, aby upewnić się, że jest ona bezpieczna i dysponuje personelem i usługami, które zaspokoją potrzeby powracających dzieci, równocześnie nadal badając możliwości połączenia dzieci z ich rodzinami lub umieszczenia dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej, zgodnie z ich najlepszym interesem. Nie należy organizować powrotów dzieci, jeśli istnieją obawy dotyczące bezpieczeństwa placówki lub jej lokalizacji, bądź zdolności placówki o charakterze instytucjonalnym do zaspokojenia potrzeb powracających dzieci. Tego rodzaju informacje powinny być udostępniane właściwym organom w kraju azylu w celu umożliwienia im podejmowania właściwych decyzji dotyczących powrotów.

9. Rola władz ukraińskich w monitorowaniu i zapewnianiu wsparcia dzieciom po dobrowolnych powrotach

Aby ograniczyć ryzyko i zapewnić dalsze wsparcie procesu decyzyjnego dotyczącego dobrowolnych powrotów, władze ukraińskie powinny podjąć niezbędne starania w celu zapewnienia odpowiednich systemów monitorowania sytuacji powracających dzieci. Powyższe obejmuje zapewnienie dostępności pracowników socjalnych w obszarach docelowych powrotu w celu opracowania indywidualnych planów opieki dla powracających dzieci uchodźczych pozostających bez opieki rodziców, sprzyjających zrównoważonym powrotom i reintegracji, a także umieszczanie dzieci, o ile to tylko możliwe, w rodzinnej pieczy zastępczej.

10. Wsparcie UNHCR

UNHCR wyraża gotowość służenia wsparcia Państw i służenia im ekspertyzą w zakresie łączenia rodzin i wdrażania zabezpieczeń proceduralnych przy podejmowaniu decyzji dotyczących dobrowolnych powrotów/wdrażaniu procedur służących zabezpieczeniu najlepszego interesu, zgodnie z powyższymi normami prawnymi i Wytycznymi UNHCR dotyczącymi procedury najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka.¹⁷

---

¹⁷ Wytyczne UNHCR dotyczące procedury najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka, 2021 r., www.refworld.org/pdfid/5c18d7254.pdf.